

Küşül çatmanyň kümüş ýalpyldysy

Category: Hekaýalar, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 22 января, 2025

Küşül çatmanyň kümüş ýalpyldysy KÜŞÜL ÇATMANYŇ KÜMÜŞ
ÝALPYLDYSY

«Ýagşy günler köp bolsa-da az görner,
Ýaman günler az hem bolsa ötmez hiç».
Magtymguly Pyragy.

Biziň obamyza 2-Sugty obasy diýilýär. Mülkaman obasyny ýakalap geçýän ene ýaba-da Garahmet ýap diýilýär. Ol ýap hem gözbaşyny Topaz ýaby ikä bölüp goýberýän Garagul kartyň gatlasyndan alyp gaýdýar. Bu gatlanyň ýakasy gökdir bakja ekinlerini ekmäge, suwa amatly, boz toprakly ýer bolansoň, oba adamlary bu ýere ir gözinden göçüp gelip, gamyşdan örülen dört ganat çatmasyny çatyp, tä güýziň ahyryna, ekinleri sowulýança üstünde güzeranyny geçirerdiler.

Urşuň gutaranyna on-on baş ýyl geçenem bolsa, adamlaryň «Uruş» sözünde galan ýürek otlary öçenokdy. Şol çatmalygyň iki-üç kilometr gaýrasyndan geçýän «Guşgy» demir ýolunyň guguldysy eşidilenden, umytly gözleri ýollarynda galan enelerdir gelinler, taryha «Ak depe» ady bilen giren, yüz metrlik beýik depäniň üstüne säginmän çykýarlar-da, otlynyň garasy ýitinça umytly gözleri bilen gidenleň ýoluna garap, soňam çaltlyk bilen çykan depelerinden seresaplyk bilen, gorka-gorka düşerdiler.

Şol umytly ýyllarda Gurbangeldi aganyň ogullary Annadyr Çary özleriniň adamsy uruşdan gelmedik aýal doganlary Gülkamary hem ýanlaryna alyp, il deňinde göçüp geldiler.

Göçüp gelen oba adamlary köne hendegiň uzaboýuna, çatmalarynyň aralaryny ses ýetim açygrak edip düzülipdiler.

Gülkamar öýde çay nahar bilen güýmenip ýörse, Annadyr Çary

gawun joýalaryny gazmak hem-de beýleki gök ekinleri ekmek üçin gara başlaryna gaý, işleşip ýördiler.

Doganlaryna jazly unaş bişirip bermegi ýüregine düwen Gülkamar, çatmanyň gap dulunda asylygy duran, bu çaklarda içine süýt sagylman gatap galan könegiň içinden, geçen güýzden süýşürüp goýan gurtlarynyň dört-bäş sansyny aldy-da, agaç okaranyň içinde ezip goýdy. Gazany ataryp suw guýdy-da, ot ýakdy.

Çatmanyň gap dulunda dolangy duran urbaly kendirigini açyp, urbalyk undan hamyr etdi. Üç-dört zuwala aşlyk kesişdirdi-de öz-özüne:

– Unymyza-ma baýapdyr, urbalyga-da ýene Allajan ýetirsin-dä hernä – diýip, öz göwnüne teselli etdi.

Urbalyk una gaty zerurlyk bolaýmasa degmezdi. Bişiklige çenli az wagt galanam bolsa oňnut edäýmeseň dagy näme edersiň.

“Geregi deregi ýykar” diýilmänmi näme?

Soňra, ekilmekden ötüşip galan gawun çigitli haltany aldy-da, tä talhan bolynça sokuda döwdi.

Gaýnap duran suwly gazana atyp bulaşdyrды. Gazanyň gaýnagy birbada synan ýaly etdi-de, atylan talhan, aşlyk suwuň ýüzüne ýukajyk ýag bolup çaýyldy.

«Ýazyň galyndysy – gyşa aş-gatyk» diýleni. Eden işi nusgalyk, sözlän sözi güwälik ata-babalarymyzyň pugtamal ýarnaçylygy aşymyzy aýadyp aş, donumyzy aýadyp toýa ýetirdi. Seýregrägem bolsa, ekiniň bol bolan ýyllary gawundyr kädiden kak dilip, indiki bişikçilige çenli iýmäge bolýardy.

Gülkamar hem şol pugtamallaryň biridi. Heniz başy bogulmadyk gyzka, ejesiniň tutanýerliligi bilen edep terbiýesi ýetirilen maşgalady. Gyz maşgala mahsus bolan edepdir el işlerini her ädiminde syntgalap oturan Ogulsabyr eje, gyzynyň sähel bir haýyrsyz zada güýmenip duranyny göräýse:

– Haý ýüzi gara, näme ýüňsüz öýün gyzy ýaly dikilgazyk bolup dursyň, taňla gün baýyň boglansoň eneň baryp işiňi eder öýdýärmiň, utançsyz – diýip, janyňa deger ýaly igenerdi.

Gülkamar, ejesiniň yerliksiz ýere yönkemeýänini bilse-de, käbir düşünmedik sözüniň manysyny pursat tapyp:

– Eje, ýaňky «ýüňsüz öýün gyzy» diýýäniň kim-ä? – diýip

sorardy.

Ejesi hem salymyny bermän:

– Öýünde ýüň egrilip, sapak işilmedik ýeriň çagasy, kimde näme gep barka diýip gapy-gapy entäp ýörmekden başga nämäni başarsyn.

Başy boglansoňam iýeni igenç, göreni görgi, hapysa bolar, bilip goý şuny – diýip, oýunlyga ýazdyrman käýinjini ýetirip, aňyna guýardy.

Ogulsabyr eje käýinse-de, söýünse-de aýdýan sözleri durky bilen nakylady. Kä mahal töwereginde çagalaryna eşidiler ýaly edip öz-özi bilenem gürleşip, içki dünýäsiniň hasratyny mälim edişine:

– Wah, «enemisiň-ýanamysyň» diýleni-dä. Atalarynyň-a göwni bir ýaly. Seň bolsa mydama çöpüň köze degip durmaly.

Bulara käýinip zat düşündirenimden tarsa turup özüm ediberjek welin, bu işleri kim etjek?! «Aýal öýden çykar, öýlänligi yzyndan» diýleni. Ejem pahyr:

– Ene-mazy, ata-kazy – diýip, otursa–tursa terbiýäni kakamdan talap ederdi. Nädip mazy bolýan bolsaň bol bakaly, mydam aňryň bärlik gelip durmaly.

Elbetde, zamanasyna görä bü-de bolmalysydyr-da, menä düşünemok – diýip, çagalarnyň aňyna salardy.

– Hawa, eliň işli bolandan bagtyň güýçli bolsun-la – diýip, bu zatlary akyň eleginden geçiren Gülkamar kak edilen kädiniň bir gysymyny alyp, haýaljak gaýnap duran talhanly gazana atyşyna ojagyň odyňy sazлады.

Birden, güsür edip, çatma giren serçeleriň güsürdisine bialaç seretmeli bolan Gülkamaryň, çatmaň kölegesinde ezip goýan gurtly çanagyna gözi düşdi. Görse, goçak ýabany pişik, edil özüne «iýäý» diýip berlen ýaly, gypynç etmän ezilgi duran gurtlary iýip dur. Gülkamar:

– Wah, belany iýen, piş ýok bol – diýip gygyrşyna, ojakda ýarysy tutaşyp ýanyp duran ýylgyn kesindini pişikden aýlap saldy.

Böwrüne otly kesindi gyltyzrak degen pişik, otly kesindi bilen çatma kürsäp girdi, Gülkamar pursady elden bermän, ilki gözüne ilmedik saldamly kesewisini alyp, mazaly ýençmek pikiri bilen

çatma girenem şoldy...

Bar zat göz açyp ýumasy salymda bolup geçdi.

Dar ýerde gabalan ýabany pişik Gülkamaryň ýüzüni persala edip gaçyp gitdi.

Gorkysyna:

– Waý eje – diýip, gygyrmana ýetişen Gülkamar çişňarkan serpilip, özünden gitdi.

Garawsyz galan otly kesindi hem öz işi bilen bolyberdi.

Gülkamaryň sesini eşiden goňşylary diňşirgenip daş töwerege garasalaram hiç zat aňmadylar. Sary gidip, küşüle (könelen gamyşa küşül diýilýär) öwrülip giden örme gamyş ahmyrly oduň demine düşensoň çäresi näme, ýanyp başlady.

Şatyrdaş ýanyp başlan oduň ýalnyna özüne gelen Gülkamar:

– Haý ýeteweriň, kömek ediň! Aýu Anna, Çary çalt geliň – diýip, ýanýan oda gum peşäp, suw sepmäge durdy.

Töwerekde bir gopgunyň barlygyny aňjak bolup duran Annadyr Çary ýanýan çatma gözleri düşüp kömege ylgadylar.

Gelşine Gülkamaryň diriligine gözi düşen Anna, akyly üýtgän ýaly, kömege gelip ýetişen adamlara bakyp:

– Duruň how adamlar! – diýip, çasly gygyrdy-da, – men bu kembahallykdan, garyplykdan halys basyldym. Söndürmän! Goý şu küşül çatmam bilen garyplygymyz ýansyn adamlar. Çary! Getir senem şol teniňi persala eden çöpürden tikilen balagyňy, at oda. Apgyrdy sypan dar köwşüňem getir.

Uruşdan öldi habary bilen gelen üç burç hatlaň ýüreklerde ýakan odam ýeterlik. Heniz agysyny aglap ýetişmedik agylarmyň ýanynda çatma nämemiş,

– diýip, başbogusy başyndan sypyp, başagaý bolup, hünigirýan aglap duran dogany Gülkamary gujaklap köşeşdirmäge durdy.

Içi kädä kakdyr talhan atylan gazana üç zowala kesilen aşa derek ýanan çatmanyň gara gurumlary, göýä eli susakly Gülkamaryň, garyplygyň iň soňkyja aşyny paýlap, guýup bermegine garaşyp duran ýalydy. Ýöne oňa hiç kimiň gözi düşmedi.

Hiç kimde-de artyk süýşik goş ýokdy.

Ýöne weli, Annanyň bu günki goňşylary, ony ýeke goýjak adamlardan dældiler. Olaryň ulydan kiçä hemmesiniň aňynda

goňşyçylyk hakda aýdylan we eşiden dana sözleri at salýardy. «Keçe satsaň ilki goňşyňa sat, taňla gün goňşyňa baraňda ýene özüň oturarsyň.»

«Sygyr satsaňam goňşy okaraň süýtli geler». «Goňşy goňşyň bazary». «Satyn almaga gurbuň çatmasa goňşyňdan al-da, bolaňsoň beräý» – diýlen pähimleri adat edinen adamlardy.

Olar Annanyň bu oturan ýerinden yrym edip ýokarrakdan, edil Ak depäni alkymlap oturan pessejik alaňyň üstünden täzeräk dokalan gamyşdan çatma gurap berdiler. Öý goşydyr gap-çanak getirenlerem boldy.

Bu wakadan bihabar Annanyň kakasy Gurbangeldi aga hem geldi. Ozalam ýarym göwün Gülkamar kakasyny görüp aglap başlady. Kakasy:

– Goýaweri gyzym, başa geleniň sowuldugy bolsun! -diýip, gyzyň köşeşdirmäge durdy.

Gülkamar hamsygyp:

– Aýdanyňyz bolsun-da kaka. «Ozalam-a ýyndam atdy welin, ene gamçam degäýdi» – diýleni bolaýdy-da kaka. Annajanyň ýarawsyzlygyny ünji edip oturan halyma, muňky näme diýsene – diýip bolan wakany gürrüň berdi. Gülkamaryň bu başagaýlygyna Gurbangeldi aga hezil edip güldi-de:

– Garaz Annany garyplykdan çykarypsyňda gyzym -diýenden, çynlakaý bir görnüşe girdi-de sözünü dowam etdi.

– Anna! Oglum gulak as. Garyplygy oda-da ýakyp bilmersiň, suwa akdyryp-da bilmersiň. Ol ynsanlary bir-birine ýakynlaşdyrýan garyplykdyr. Saňa kömek beren adamlar baý bolansoň goldaw edendir öýtýärmiň?! Olaram somsa, özüň ýaly adamlardyr – diýdi-de, baş-alty ýyllykda bolan bir waka ýadyna düşüp, gelejege pent bolar maksady bilen şol wakany gürrüň bermäge başlady.

– O ýyl, obamyzyň çekene goýun sürüsine, ýaz gyrkymyna kömekleşmäge gitdim.

Bir süri goýnuň gyrkymyny dynyp, hasap-hesip edişip beýleki sürä hyýal edenimizem soldy welin bir topbajyk bulut geldi-de ýagyp başlady. Häli goýar, şindi goýar diýp garaşdyk. Asyl ertire çenli goýaýsa nädersiň.

Uzak gije gyrkylan mallary köne ýataga sürüp äkitjek bolup, tas özümüz buýupdyk.

Gün dogansoň mallary görüp barymyz bilimize urlan ýaly çöküp galdyk. Bir sürüde sekiz ýüze golaý goýundan, dogry otuz sany abat goýun galypdyr,

Allanyň gudraty bilen şol abat goýunlaryň barysy bir adamyňky bolup çykdy.

Ýaňky, mallary abat galan adam gözlerine ynanman ýene barlady. Ahyry öz goýunlarynyň hiç zat bolman, abat galanyna gözi ýetensoň sürüniň daşyna çykdy-da uly sesi bilen aglap:

– Eý, bar Hudaýa! Ilime gelen belany näme üçin maňa bermediň. Ýa-da maňa başga beterrägini bermekçimiň, Alla-a näme üçin meni bu hala saldyň Alla-a – diýip, tä ýadaýança, biziň haý küşümize-de garaman Hudaýa nalyş etdi.

Şol günüň ertesi ol adam abat galan mallaryny mätäç adamlara sadaka paýlap çykypdyr.

Bu zatlardan ybrat almalysyňyz balalar. Malyň kemligi garyplyk däl-de ruhuň ejizligi garyplykdyr.

Bela-beteriň sabyrdan gaýry dogasy bolmaz. Başyna iş düşende il gününden, goňşusyndan goldaw tapan adaman baý adamy tapmarsyň, Annabaý

– diýdi-de sözüni soňlady. Biraz salymdan soň Gurbangeldi aga etmeli işlerini ogullaryna tabşyryp eşegine mündi-de:

– Men sadagasy boldugym Ojarly baba zyýarata gitmek üçin ýola çykypdym, baryp gaýdaýyn – diýdi-de, ýola düşdi.

Anna kakasyny ugradyp, ýerine geçip ýatsa-da gözüne çiş kakylan ýalydy. Onuň gözünüň öňünde lowlap ýanyp duran kümüş ýalpyldyly küşül çatmasynyň içinde ellerini asmana seren şol mal eýesi peýda bolýarda:

– Eý, Alla, näme üçin ilime gelen belany maňa bermediň Allam, ýa maňa başga bir ýowuz bela saljakmydyň, Alla-a, Alla – diýip naýynjar ses edip durdy.

Çarynyň bolsa bar pikiri küýi Gülkamardy. Onuň ýüzine salnan ýarasy bir ýandan, abraýy ikinjisi-di.

Anna daňa golaý uka gitdi. Gülkamar bolsa ýüzünüň dyrnalyp eti serpilən ýarasyny aýna seredip bitiräýjek bolýardy.

Ol:

– Gaýyn öýümden bir adam gelmäbilseýdir – diýip içini gepledip ýatyrdy. Onun ýanyoldaşyndan hat-habar ýokdy.

Gaýyn öýünden gelen adamsynyň garyndaşlary oňa:

– Gülkamar oýunçy utulanyny bilse ýagşy. Ömrüňi baglap oturma! Wah, Allajan bir perzent beräýen bolsady.» Birim bar müňim bar» diýip otursaňam bolayjak ekeni, elbetde ýazgyt şeýleräk ýazylandyr-da – diýip oňa rugsadyny hem beripdiler.

Wah, käşkä onuň öldi habary gelen bolsady. Iň beteride...

Şol gije nika gyýýlandan soň ýoldaşy onuň diňe ýüzüni görüp yetişipdi.

Batly kakylan gapy onyň ýoldaşyny çagyryp:

– Siz gyssagly woýen-koma barmaly diýip, ony bar hyjuwdyr arzuwy bilen alyp gidipdiler.

Ýakasy açylman galan Gülkamar bu syry kime aýdyp biljek?! Onuň gulagynda mähriban ejesiniň:

– Balam sabyr etgin! Umytdan düşmegin.

– Balam sabyr etgin! Umytdan düşmegin. Hon-ha, goňşymyz Juma hojamy onbäs ýyldan soň Reseýiň gospitalinden tapyp, alyp geldiler. Bir gün seniňki hem dolanar inşaa! Äre giden bilen göre giden dolanmasa ýagşydyr – diýen sözleri, şol ýaňlanyp durdy.

Külbesi köseje köňli köşükde,
Hüwdilenip ulalanlar beşikde,
Ýaryn urşa ýollap, boşan düşekde,
Ysgalmadyk ýaňak näz ýatyr munda.

Ine-de biziň hekaýatymyz tamam boldy.

Küşülje çatmamyzyň-a garyplygy bir ýanyp täzelenäýdi welin, göwherden-de gymmatly Gülkamar gyzymyz, adamsynyň degerli hossarlary uruşdan gaýdyp gelensoňlar, umytly ojagynyň oduny öçürmän, ýalňyz başy bilen syryny hem o dünýä özi bilen alyp gitdi.

Aşyr SALYH. Hekaýalar